

Полицейски пристав, 1881 г.

Софийски градоначалник, 1881 г.

Корпусът остава в спомените на съвременниците си с насилията и произволите, извършени от органа му. След 15 месеца живот и дейност неговото премахване се препоръчва от всички политически сили в страната. Княз Батенберг възлага на новия министър-председател и министър на вътрешните работи Драган Цанков да внесе конституционен дух в изграждането на органите на реда и сигурността. На практика той и неговите приемници започват изграждането на нова полицейска структура в България според приетия през 1883 г. "Устав за полицейската стажа".

Уставът създава нова организация на полицията в България. Член 1 постановява, че "за запазване порядъкът и обществената безопасност и за извършване всичките непосредствени полицейски разпореждания, учредява се в Княжеството полицейска стража (жандармерия), състояща се от конни и пеши стражари, подразделени на старши и младши". Полицията изрично се поставя под ведомството на Министерството на вътрешните работи. Въвежда се и нова структурна единица - полицейски участък - на територията на цялата страна. С приложението на Устава се възстановява и полицейско-административното отделение към министерството.

Младши стражар, 1883 г.

Съвременници на столичното градоначалство твърдят, че службата само през първите години от развитието му (1882-1884 г.) "върви нормално" и не отбелязват по-важни произшествия. През останалите две години стават събития, които предполагат затруднения в службата на поли-

цията не само в столицата: Съединението, войната, детронирането на княза, институционалната криза през втората половина на 1886 г.

По време на Съединението за полицията се създават предпоставки за преминаване на денонощна служба по опазването на обществения ред и спокойствие в столицата, през която минават и се формират много войскови части и учреждения, ангажирани с военните действия. По време на Сръбско-българската войната градът е в близост до театъра на военните действия, в него е главната квартира на войската. Докато траят военните действия и известно време след нея, столичната полиция изпълнява задълженията си по запазването на реда и спокойствието в града и оказване на съдействие на всички власти.

Столичната полиция не взема участие в събитията по детронацията на княза. В смутното време органите на полицията са категорично на страната на контрапреврата, като пазят страната от външна и вътрешна опасност.

С усложняването на политическия, икономическия и културен живот в България се увеличават и задачите на полицията. Стражата е ангажирана с ликвидирането на разбойничеството в източните райони на Княжеството. След Съединението, без да настъпват структурни промени, се преминава към изграждането на единна полицейска организация за страната, чийто образец е софийската полиция. В началните години на изграждане полицейската институция под различни имена и форми (стража, полиция, жандармерия, драгуни) е въввлечена в острастени политически борби. Минават години, докато тя придобие надпартийна окраска, а развитието ѝ да се съобрази с духа и буквата на Конституцията.

Литература

1. АМВР
2. В-к "Витоша", 1879
3. Държавен вестник, 1881-1883
4. Сп. "Полицай", 1940-1941
5. Временни правила за устройство на полицията в Княжество България. Пловдив, 1878
6. Годишен сборник от закони и постановления на Българското княжество, приети и въведени по не законодателен ред през 1881-1882 г., С., 1886
7. Полицейско-информационен алманах. С., 1930
8. Сборник от наредби за столичната полиция. Издание на Столичното градоначалство. С., 1903
9. Русия и възстановяването на българската държавност (1878-1885 г.), Документален сборник, С., 2008
10. Д и м и т р о в, И. Князът, Конституцията и народът, С., 1977

СПОМЕН ЗА СОФИЙСКОТО "КРАСНО СЕЛО" 1968 - 2008

Доц. д-р Кирил Шопов

Седнах в едно кафене на красноселското кръстовище. Поръчах си кафе, много хубаво между впрочем, настаних се на висок стол с плот с изглед към витрината и вперих очи навън. Кафенето се намира на бул. "Борис III", бивш "Девети септември", точно там, където "Житница" пресича алеята и булеварда и се влива в "Гоце Делчев", бивш "Емил Марков", още по-бивш "Ген. Велизар Лазаров". Някога тук беше пазарът на "Красно село" - дървени тезгяхи с козирки, изцяло боядисани в зелено, се точеха една след друга по протежение на тротоара на булеварда с името на "великата" дата. Там, където днес е пазарът, течеше рекичката-канал, но после я покриха и направиха закрития пазар. Накрая на редицата се намираше по голям закрит пункт на "Птицекомбината" за продажба на яйца, в който продаваха и живи кокошки, и аз всеки път дърпах баба за ръката да се вгледам в техните клетчици и да наблюдавам жълтите им безумни очи. Понеже често ме водеха в Зоологическата градина на бул. "Толбухин" и ул. "Гурко", не си давах сметка за бъдещето на кокошките от клетчиците, а считах павилиона на "Птицекомбината" за някакво продължение на Зоопарка, разположено много удобно в моя чест между жилището на баба и дядо и нашия апартамент. Когато мама ме водеше в дядови, аз разглеждах кокошките на отиване, когато баба ме връщаше, ги разглеждах на връщане. После на новия пазар вече нямаше специален павилион с живи птици и тая търговия се пое от случайни жени, предлагащи кокошки с вързани крака и висящи надолу глави и вече нямаше как да се залъгвам със зоопарковия филиал. Участиа на кокошките ми се очертаваше смътно, докато се изрисува ярко с червени петна на снега пред нашия вход, когато в семейството над нас се нанесе майката на собственичката и закла две кокошки с нож пред входа. Главите се изцъклиха, а телата им танцуваха известно време. Съседите презираха тая жена, защото и по-късно често колеше кокошките по този начин, като гледаше около нея да има сюррия деца за публика. Комшиите не ѝ направиха никога забележка, за да избегнат разправии, пък и от благодарност, че не отглеждаше кокошки на балкона. Постепенно, още докато стана на 10 - 12 години, кокошките изобщо бяха сменени на пазара от артикула "замразени птици" в пликчета, на които бяха нарисувани симпатични пиленца.

Отпивам глътка от кафето и чакам съпругата ми да дойде от Руски паметник. Заглеждам се оттатък булеварда на ъгъла - там някога пържеха мекици и татко купуваше по двадесет с пудра захар за семейството и по две без захар за мене. Харесвам ги без захар. Срещу мекичарницата беше фурната на "Красно село". Всъщност не фурна, а хлебарница - заводски бял хляб, добруджа, типов, ръжен и закуски - банички, понички, кифли с мармалад и виенските кифли на социализма, които бяха най-хубави според мене. Истинската фурна беше доста по-далеч от красноселското кръстовище; чак на ул. "Битоля" - в нея печеха бял ръчен хляб, както му казвахме, той пареше и пред нея винаги имаше опашка. Там ходеше с удоволствие другият ми дядо, за да се срещне със стари красноселци, да си разкажат истории и да се преброят, както се казва. Сега си давам сметка, че от младостта на дядо, когато е построил къщата си в "Красно село", до момента, в който отиваше на фурната "Битоля", в квартала са били произтекли толкова генерални промени, колкото произтекоха от моето детство досега. Аз се чувствам днес сащисан и свалям шапка на покойния си дядо, че приемаше промените със спокойствие и с разбиране. Децата му са казвали, че дядо си седял в хола и им разказвал през 1940 г. как в "Красно село" ще има и други къщи и улици с паваж и дори кооперации, а те му се смеели и си почиствали обувките от калта по улиците на квартала.

Наляво се вглеждам в сградата на бившето кино "Красно село", сега магазин за маркови дрехи втора употреба. В това кино гледах филмите със Серджиу Николаеску за комисаря Молдован, "Зарево над Драва", а сетне любимецът от този филм - Георги Георгиев - Гец ни качи случайно в една люта зима с баба ми и ни закара от Лозенец до вкъщи с волгата си с еленче на предния капак. Кино "Красно село" беше оборудвано с дървени седалки и често беше натъпкано до откат. Между хлебарницата и киното се намираше най-добре снабденият магазин на "Красно село" - редовно зареждан с колбаси, разнообразни видове алкохолни напитки и имаше басейн за жива риба. Спомням си, че се запознахме с един московчанин, който, като влезе в него през 1982 г., възкликна - Тук има повече видове напитки, отколкото в цяла Москва. Днес магазинът е аптека.

Символът на "Красно село" беше чешмата от розова мозайка с голо момченце на върха ѝ, държащо в ръката си грозд. Чешмата беше около два и половина метра висока с четири чучура и дълбоко кръгло

корито от същата мозайка - създаваше уют на цялото кръстовище. Чешмата изчезна внезапно от кръстовището след промените от 1990 г. Един общинар, когото питах, ми заяви, че била разрушена от товарен камион, който излязъл от платното и връхлетял върху нея. Съмнявам се, смятам, че синьото управление на район "Красно село" я е демонтирало, защото е сметнало голото момченце за агент на комунизма.

Спомням си друго - дълги години до училище "Максим Горки" стоеше военната вила, както ѝ викахме в квартала, с голям двор, заграден с дървена ограда, боядисана със зелена блажна боя, а после със ограда от дебела ламарина, оцветена в бежово. Тая вила беше снимана във филма "Сами сред вълци" на Зако Хеския от 1979 г. в качеството ѝ на жилище на шефа на резидентурата на Абвера, Ото Вагнер (д-р Делиус). Истинската му къща е била на друго място в Павлово и бе много по-малка. Леля ми помни, че вилата се е използвала от съветските генерали в средата на 40-те и 50-те години - тя си играела с едно русначе, което живеело там - явно е била резиденция на руския военен аташе. Това очевидно ще да е престанало още в средата на 60-те години, защото зад вилата построиха голям блок - "китайската стена" - № 223 и той би направил безпредметна и високата ограда, и гъсто насадените дървета за опазване на каквато и да е секретност. Не биха построили блока, ако руснаците не са били съгласни. Този блок е причина вилата да бъде продадена от реститутката г-жа Божана на строителен предприемач, който "засади" на мястото ѝ 10 - 12 кооперации, прилични на почивни станции и също толкова "уютни". Изсякоха дърветата, оставяйки само два-три бора, смениха ламаринената ограда с дувар и вишка и новодомците си паркираха трайно джиповете на тротоарите. На мястото на красивата вила с хубавия двор, ухаещ на жасмин и посещаван в пролетните нощи от славеи, се настани средно голям български град, натикан в десет блока с безумно скъпи апартаментчета. С г-жа Божана се запознах случайно след 2000 година в един санаториум и я попитах как така е продала тази хубава къща - истинско софийско имение с шадраван и басейн, от старите и разкошни постройки в австрийски стил. Тя ми отговори, че здравето ѝ е разрушавано на два пъти - от национализацията след девети септември и от реституцията след десети ноември. Руснаците пазели къщата и двора отлично, каза тя, но след това Министерство на отбраната я занемарило ужасно. Никое посолство не желало да купи къща-

та заради "китайската стена" зад нея. И жената се принудила да я продаде на предприемача, защото не била в състояние да поддържа 700 квадрата разгърнатата площ и четири декара двор. Помолих г-жа Божана за снимка на къщата, тя обеща, аз трябваше да ѝ се обадя в Банкя, където живееше, домързя ме, изгубих адреса и сега нямам снимка на къщата. Но ми остана един детски спомен - баба веднъж нарушава забраната да се влиза в двора на тая къща някъде около 1969 година. Отваряме портата и тръгваме по големите каменни плочки, покрити на места с мъх. Влизаме в градината направо през тревата и сядаме на циментовия шадраван - вътре е пълно с вода, а в средата каменна фигура на пате (може да е било и нещо друго). Във водата червени и златни рибки. След петнайсет минути идва пазач и ни моли любезно да напуснем двора, което и правим. Мечтаел съм си да мога да купя тази къща и да си отглеждам семейството в нея, но не съм полагал явно нужните усилия, след като там живеят новософиянци с джиповете и простотията си. Г-жа Божана е дъщерята на собственика на шоколадова фабрика "Малчика" - той е строил тази къща, но не мога да си спомня кога. Аз помня само изкопите на "китайската стена" и на цялата редица блокове от другата страна на ул. "Ястребец" - когато се напълнеха с вода, имаше много попови лъжички вътре.

Жена ми идва, изпил съм кафето и тръгваме по "Гоце Делчев" от лявата му страна по посока ул. "Дойран", на която живеем. Опитвам се да поведем разговор с нея за това какво е имало в магазините под блокчетата на "Гоце Делчев", където сега са офисът на "Пиреус банк" и сладкарница "Неделя". На нея не ѝ е интересно и скоро се отказвам. Нещо, което е останало там от най-ранните ми спомени, е магазинът за бои и лакове. През 60-те години този магазин беше с отворени дървени кутии, вмъкнати в обща конструкция като секция на стената, и в кутиите имаше боя на прах в различни цветове. Сега е съвсем модерно магазинче, в което има най-различни домашни потреби плюс бои и лакове. Точно отсреща е сградата на бившата фабрика "Титания", в която днес са разположени офиси и кантори, отдолу е пицария "Мис Каприз", магазинът "Фантастико", магазини за обувки, фотостудио, книжарница и др. До 90-те години сградата беше монолитна, липсваха магазини по нея, беше сива и вдъхваше чувството, че в нея се извършва важна за държавата дейност. Оказа се, че не било така.

Светлин Кираджиев дава сведения за кв. "Красно село", които

искам да цитирам тук: "На юг от шосето се шири доста просторното с. Красно село (предполага се, че е наречено така от Иван Вазов), което се разраства на боянско землище. Първите заселници - в самото начало на ХХ в., са македонски бежанци. Към 1905 г. къщите им са около 30. Строежите им се засилват след войните (1912 - 1918), когато са раздадени доста парцели на бездомни македонски бежанци.. Северна граница на селото е Княжевското шосе ("Цар Борис III" - б.м. К.Ш.), източна - бул. "Ген. Велизар Лазаров" (сега "Гоце Делчев"), западна - Боянска река, а на юг към 1943 г. то се разраства приблизително до сегашните улици "Тодор Каблешков" и "Солун".

Населението на Красно село бързо расте: 1910 г. - 538 души, 1920 г. - 1710, 1926 г. - 3777, и 1934 г. - 11 277. Построени са няколко фабрики - за домакински съдове "Титания", въжарска - Ц. Паяков и Ив. Въжаров, кожухарска, металообработваща "Чиличена ръка", трикотажна "Нистра" на Н.Рачев и др., в които работи значителна част от жителите на селото, други намират препитание в Княжево, Военната инженерно-свързочна работилница и градския център. Селото има училище ХХVI прогимназия "Ген. Иван Колев" - ул. "Братя Миладинови" №35 (сега "Пирински проход", основно училище "Максим Горки"), черквата "Св.св. Кирил и Методий" - ул. Св. св. "Кирил и Методий" № 6 (сега "Царица Елеонора"), читалище при спирка Овча купел. През 1938 г. "Красно село" е включено към Голяма София." (Кираджиев, Светлин "София каквато е била 1878 - 1943", 2001 г., стр. 180).

Дядо ми напр., е построил къщата си в "Красно село" през 30-те години. Работил е във Военната инженерно-свързочна фабрика (сега завод "Средец"). След това си е направил собствена работилница. Къщата още си стои в качеството ѝ на офис на фирма, но делата, които водихме като наследници да си я върнем след насилственото ѝ отчуждаване, не успяхме да спечелим. Книжата по това дело са материал за цял документален роман за българското правосъдие.

"Красно село" е претърпяло няколко епохи на развитие - първата е като село, китно и красиво със своите плодни дръвчета, гъсто засадени по дворовете на четиридесетината къщи, разпръснати на доста голяма територия. И аз съм чувал, че Иван Вазов възкликнал за селото - О, как си красно (красиво)! Сетне започват да пристигат и да си строят къщи доста хора и се появяват фабрики, което за двадесет години го превръща в квартал на София, до който се стига лесно с трамвая.